

POSTANOWIENIE

Dnia 12 lutego 2025 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Renata Żywicka (przewodniczący)

SSN Leszek Bielecki

SSN Agnieszka Żywicka (sprawozdawca)

w sprawie z odwołania U. spółki z o.o. w B.
przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddziałowi w Bydgoszczy
z udziałem A. D., O. A., V. H., T. M.
o składki,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń
Społecznych w dniu 12 lutego 2025 r.,
zażalenia odwołującej się Spółki na wyrok Sądu Apelacyjnego w Gdańsku
z dnia 21 maja 2024 r., sygn. akt III AUa 1960/22,

1. oddała zażalenie;

**2. wniosek pozwanego o zasądzenie kosztów zastępstwa
procesowego pozostawia do rozstrzygnięcia w orzeczeniu
kończącym postępowanie.**

[SOP]

UZASADNIENIE

Wyrokiem z 21 maja 2024 r. Sąd Apelacyjny w Gdańsku w sprawie z odwołania U. spółki z ograniczoną odpowiedzialnością w B. od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w Bydgoszczy w przedmiocie składki, z udziałem A.D., O.A., V.H., T.M., na skutek apelacji organu rentowego od wyroku

Sądu Okręgowego w Bydgoszczy z 27 października 2022 r., uchylił zaskarżony wyrok i przekazał sprawę Sądowi Okręgowemu w Bydgoszczy do ponownego rozpoznania, pozostawiając temu sądowi rozstrzygnięcie o kosztach instancji odwoławczej.

Przedmiotem rozpoznania w sprawie były odwołania płatnika od decyzji, którymi organ rentowy określił podstawy wymiaru składek oraz kwotę składek na obowiązkowe ubezpieczenie zdrowotne dla ubezpieczonych z tytułu umowy zlecenia u płatnika składek U. Spółki z o.o.

Zaskarżonym apelacją wyrokiem Sąd Okręgowy uchylił decyzje i sprawy przekazał do ponownego rozpoznania organowi rentowemu opierając rozstrzygnięcie na następujących ustaleniach i rozważaniach:

Zgodnie z art. 477¹⁴ § 2¹ k.p.c., jeżeli decyzja nakładająca na ubezpieczonego zobowiązanie, ustalająca wymiar tego zobowiązania lub obniżająca świadczenie, została wydana z rażącym naruszeniem przepisów o postępowaniu przed organem rentowym, sąd uchyla tę decyzję i przekazuje sprawę do ponownego rozpoznania organowi rentowemu. W ocenie Sądu pierwszej instancji zaskarżone decyzje, które ustalają wymiar zobowiązań z tytułu umów zlecenia podpadają pod dyspozycję powołanego przepisu. Rażące naruszenie prawa może dotyczyć zarówno prawa procesowego, jak i materialnego. Bezsporne jest również, że ukraińscy pracownicy płatnika składek są stroną postępowania. Wynika to z normy wysnutej z przepisów ustawy z 14 czerwca 1960 r. - Kodeks postępowania administracyjnego (Dz.U. z 2021 r., poz. 735, 1491, 2052), zgodnie z którymi decyzję wydaje się stronie. Stroną postępowania administracyjnego prowadzonego przez Zakład Ubezpieczeń Społecznych jest natomiast płatnik składek i ubezpieczony. Pojęcie strony postępowania administracyjnego zostało zdefiniowane w art. 28 k.p.a.

Postępowanie toczyło się od początku bez udziału wymienionych, z przyczyn leżących po stronie organu rentowego, który nie zawiadomił ich skutecznie o żadnej czynności: nie doręczono decyzji o wszczęciu postępowania (art. 61 § 4 k.p.a.), nie zawiadomiono o możliwości składania wniosków dowodowych, strona nie miała możliwości zapoznania się ze zgromadzonym materiałem i nie doręczono decyzji. Zgodnie z art. 109 § 1 k.p.a. decyzję doręcza się stronom na piśmie lub za pomocą

środków komunikacji elektronicznej. Organ rentowy nie wskazał aktualnych adresów do doręczeń dla zainteresowanych. Doręczenie na adres płatnika składek było nieprawidłowe. Zarówno organ rentowy jak i odwołujący się nie znają aktualnych adresów zainteresowanych - obywateli ukraińskich. Tymczasem to doręczenie decyzji przez organ rentowy ma kluczowe znaczenie, bowiem od tego momentu biegnie dla strony termin do wniesienia odwołania. Zakończenie postępowania administracyjnego z naruszeniem przepisów proceduralnych o udziale strony i doręczaniu decyzji stanowi podstawę wznowienia tego postępowania (art. 145 k.p.a.), jak również postępowania sądowego - w przypadku rozpoznania sprawy przez sąd (art. 401 pkt 2 k.p.c.). Postępowanie sądowe prowadzone bez udziału zainteresowanych byłoby dotknięte nieważnością. Zaniechanie zawiadomienia o toczącym się postępowaniu i brak doręczenia decyzji stronie przez organ rentowy z tej przyczyny, że nie można ustalić jej adresu nie uprawnia ZUS do "przerzucenia" obowiązku ustalenia adresu na sąd. Brak było także podstaw do ustanowienia w postępowaniu sądowym kuratora dla strony nieznanej z miejsca pobytu, skoro postępowanie administracyjne okazało się wadliwe. Należy podkreślić, że sąd orzekający może ustanowić kuratora tylko w postępowaniu sądowym (art. 143 k.p.c.). Ustanowienie kuratora w niniejszej sprawie nie doprowadziłoby do konwalidowania postępowania administracyjnego, które toczyło się przed organem rentowym. Postępowanie w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych jest postępowaniem odwoławczym i sprawdzającym. To oznacza, że oś sporu stanowi moment wydania zaskarżonej decyzji. Skoro jednej ze stron postępowania administracyjnego organ nie doręczył decyzji, decyzja nie uzyska waloru ostateczności, dopóki nie dokona on tej czynności. Decyzja staje się bowiem ostateczna z chwilą upływu terminu do złożenia odwołania przez wszystkie strony postępowania. Zgodnie bowiem z regułą określoną w art. 16 § 1 k.p.a. decyzje, od których nie służy odwołanie w administracyjnym toku instancji lub wnioszek o ponowne rozpatrzenie sprawy, są ostateczne.

W tej sytuacji Sąd Okręgowy uznał, że przesłanie odwołania jednej ze stron bez doręczenia decyzji wszystkim stronom jest przedwczesne a prowadzenie całego postępowania przed organem rentowym bez udziału strony jest rażącym naruszeniem prawa w rozumieniu art. 477¹⁴ § 2¹ k.p.c.

Apelację wywiódł organ rentowy.

Apelacja skutkowała uchyleniem zaskarżonego wyroku i przekazaniem sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi pierwszej instancji. W ocenie Sądu Apelacyjnego zaskarżone w sprawie decyzje organu rentowego nie mieściły się w katalogu decyzji, wobec których możliwe jest wydanie na podstawie art. 477¹⁴ § 2¹ k.p.c. orzeczenia kasatoryjnego. Wskazał, że płatnik składek w prowadzonych przez organ rentowy z urzędu sprawach o objęcie ubezpieczeniem społecznym i określenie wysokości podstawy wymiaru składek nie ma statusu ubezpieczonego, a więc nie jest spełniona przesłanka podmiotowa stosowania art. 477¹⁴ § 2¹ k.p.c.

Rozważania z powołaniem się na orzecznictwo doprowadziły Sąd Apelacyjny do konkluzji, że decyzje Zakładu Ubezpieczeń Społecznych stwierdzające podleganie ubezpieczeniom społecznym w charakterze osoby wykonującej pracę na podstawie umowy o świadczenie usług u konkretnego płatnika składek i ustalająca podstawę wymiaru składek nie są objęte hipotezą art. 477¹⁴ § 2¹ k.p.c. W konsekwencji uznał, iż Sąd pierwszej instancji nie rozpoznał istoty sprawy.

Powyższe orzeczenie zażaleniem zaskarżyła w całości odwołująca się. Wniosła o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości i przekazanie sprawy Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania, a ewentualnie o uchylenie zaskarżonego wyroku i oddalenie apelacji organu rentowego. Ponadto wniosła o obciążenie organu rentowego kosztami zastępstwa procesowego poniesionymi przez odwołującego się w postępowaniu według norm przepisanych.

Zaskarżonemu orzeczeniu odwołująca się zarzuciła, że zostało wydane z naruszeniem (błędym zastosowaniem) art. 386 § 4 k.p.c., przez uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania mimo braku przesłanek dla takiego rozstrzygnięcia oraz art. 477¹⁴ § 2¹ k.p.c. w zw. z art. 477¹¹ k.p.c. przez nieprawidłową wykładnię polegającą na zakwestionowaniu statusu strony postępowania wobec ubezpieczonych zleceniobiorców a w konsekwencji pogwałcenie przepisów art. 83 ust. 2 ustawy systemowej w związku z art. 78 Konstytucji RP przez odmówienie ubezpieczonym prawa do zaskarżania decyzji, które ich dotyczą.

W odpowiedzi na zażalenie organ rentowy wniósł o oddalenie zażalenia i zasądzenie od odwołującej się na rzecz organu rentowego kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zażalenie nie jest zasadne i dlatego zostało oddalone.

W zażaleniu zostały podniesione zarzuty naruszenia art. 386 § 4 k.p.c., art. 477¹⁴ § 2¹ k.p.c. w związku z art. 477¹¹ k.p.c. oraz art. 83 ust. 2 ustawy systemowej w związku z art. 78 Konstytucji RP.

Wstępnie należy zatem zauważyć, że zgodnie z ukształtowanym w orzecnictwie Sądu Najwyższego poglądem, przy rozpoznawaniu zażalenia wniesionego na podstawie art. 394¹ § 1¹ k.p.c. Sąd Najwyższy bada tylko i wyłącznie prawidłowość zastosowania art. 386 § 2 lub § 4 k.p.c. (w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych także art. 477^{14a} k.p.c.) i nie rozpoznaje żadnych innych zarzutów merytorycznych (por. Postanowienia Sądu Najwyższego z: 26 października 2024 r., II UZ 22/24, LEX nr 3790603; 25 października 2012 r., I CZ 143/12, LEX nr 1265545; 29 kwietnia 2015 r., IV CZ 3/15, LEX nr 1678970; 20 maja 2015 r., I CZ 44/15, LEX nr 1747843; 21 maja 2015 r., IV CZ 10/15, LEX nr 1730602). W szczególności ocena Sądu Najwyższego nie dotyczy prawidłowości zastosowania przepisów prawa materialnego. Z tego powodu kontroli wynikającej z art. 394¹ § 1¹ k.p.c. podlega wyłącznie to, czy w postępowaniu przed Sądem pierwszej instancji nie rozpoznano istoty sprawy albo czy wydanie wyroku kończącego spór wymagałoby przeprowadzenia przez Sąd odwoławczy postępowania dowodowego w całości (art. 386 § 4 k.p.c.), względnie czy nie doszło w tym postępowaniu do nieważności postępowania (art. 386 § 2 k.p.c.). Z tych przyczyn nie może być przedmiotem kontroli Sądu Najwyższego podniesiony w rozpoznawanym zażaleniu (w żaden sposób zresztą nieuzasadniony) zarzut naruszenia art. 83 ust. 2 ustawy systemowej w związku z art. 78 Konstytucji RP. Zażalenie nie stanowi alternatywnego instrumentu prawnego do materialnoprawnej oceny poprawności rozstrzygnięcia sądu drugiej instancji.

W ocenie Sądu Okręgowego art. 477¹⁴ § 2¹ k.p.c. znajdował zastosowanie w sprawie i dlatego możliwe było uchylenie zaskarżonej decyzji i przekazanie sprawy do organu rentowego, czyli przedmiot sporu był objęty jego treścią, a w takim razie niemożliwym pozostaje przerzucanie na sąd obowiązku związanego z prowadzeniem postępowania dowodowego, w zastępstwie organu rentowego, bo tego rodzaju rozwiązanie nie miało oparcia w obowiązujących przepisach prawa. Podstawę uchylenia decyzji stanowił powyższy przepis, a przyczynę to, że pozwany nie doręczył prawidłowo decyzji ubezpieczonym z Ukrainy, ponieważ zostały one nadane na adres płatnika (spółki). Zdaniem Sądu pierwszej instancji doręczenie decyzji ubezpieczonym nie było skuteczne, ponieważ nie ma dowodu dokonania powyższego na ich adresy, natomiast w stanowisku organu rentowego doręczenie to nastąpiło na miejsce zamieszkania zainteresowanego podane przez płatnika w zgłoszeniu do ubezpieczeń społecznych.

W niniejszej sprawie istotnej jest to, że sąd rozpoznaje odwołanie od decyzji tej strony, która je wniosła. Realizuje to prawo do sądu odwołującego i co do zasady nie może być wyłączone przez niemożność skutecznego doręczenia decyzji ubezpieczonym w sprawie, w której przedmiot obejmuje podstawę wymiaru składek i kwot składek, a w której Zakład Ubezpieczeń Społecznych wysłał decyzje ubezpieczonym na adres płatnika ubezpieczonych, podany przez zleceniobiorców przy ich zgłaszaniu do ubezpieczeń. Nie pozbawia to ubezpieczonego bezwzględnie jego praw, jako że może sam dochodzić tego samego (co wynika z decyzji), bowiem wyrok w tej sprawie, w której nie uczestniczy, nie będzie dla niego wiążący (art. 366 k.p.c.). Ponadto nie jest wykluczone, że ubezpieczony dowie się o sprawie i zechce w niej uczestniczyć jako zainteresowany. Powaga rzeczy osądzonej obejmuje w zasadzie tylko strony procesu, i to niezależnie od tego, czy w następnym procesie występują w tych samych rolach procesowych (M. Manowska (w:) A. Adamczuk, P. Pruś, M. Radwan, M. Sieńko, E. Stefańska, M. Manowska, Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz aktualizowany. Tom I. Art. 1-477¹⁶, LEX/el. 2022, art. 366). Zaskarżoną decyzją nie nałożono na osobę ubezpieczoną zobowiązania, stąd brak doręczenia decyzji ubezpieczonym nie ma znaczenia w kwestii dopuszczalności stosowania art. 477¹⁴ § 2¹ k.p.c. i nie wystarcza też do zastosowania art. 477^{14a} k.p.c.

W sprawie występują przede wszystkim odrębne interesy procesowe, czyli organu rentowego, który chce utrzymania decyzji i płatnika, zwalczającego decyzję zasadniczo z pozycji procesowej. Regulacja art. 477¹⁴ § 2¹ k.p.c. jest wyjątkowa, gdyż obejmuje tylko ubezpieczonego i to wówczas, gdy decyzja organu rentowego nakłada na niego zobowiązanie, ustala jego wymiar lub obniża świadczenie, została wydana z rażącym naruszeniem przepisów o postępowaniu przed organem rentowym (postanowienie Sądu Najwyższego z 20 stycznia 2024 r., II UZ 62/23, LEX nr 3688697). Stanowisko Sądu Okręgowego, że brak prawidłowego doręczenia pisma w toku postępowania administracyjnego ubezpieczonym, w tym decyzji stanowi rażące naruszenie prawa w rozumieniu art. 477¹⁴ § 2¹ k.p.c., nie może się ostać ponieważ nie stanowi przedmiotu regulacji zawartej w podanym przepisie.

Decyzja organu rentowego w tej sprawie nie nakłada zobowiązań na ubezpieczonych, dlatego również z tej podstawowej przyczyny nieuprawnione było stosowanie art. 477¹⁴ § 2¹ k.p.c. Nie jest zatem możliwe przekazanie na tej podstawie sprawy przez Sąd Najwyższy do organu rentowego, skoro Sąd pierwszej instancji nie mógł tego zrobić ze względu na przedmiot i treści decyzji. Konsekwentnie orzeczenie Sądu Apelacyjnego nie może być w tym zakresie kwestionowane, skoro przedmiotem decyzji jest ustalenie podstaw wymiaru składek oraz kwot składek na ubezpieczenia, to w istocie jest to sfera faktów, a nie samego zobowiązania ubezpieczeniowego. Podstawa wymiaru składek jest pochodną od przychodu, czyli od faktu (wartości materialnej). Wówczas decyzja sama w sobie nie określa indywidualnego zobowiązania ubezpieczonego (zleceniobiorcy). Nawet gdyby wyjść poza faktyczny przedmiot decyzji i twierdzić, że składka w istocie obciąża płatnika i zatrudnionego (w tym przypadku zleceniobiorcę), to nie spełnia się sytuacja z art. 477¹⁴ § 2¹ k.p.c., gdyż nadal jest to sfera faktów i prawa powszechnego, jako że wysokość składki określa ustawa jako część przychodu (uchwała Sądu Najwyższego z 27 kwietnia 2005 r., II UZP 2/05, OSNP 2005 nr 21, poz. 338). W niniejszej sprawie Zakład Ubezpieczeń Społecznych nie wydał indywidualnych i konkretnych decyzji w tym zakresie w odniesieniu do ubezpieczonych, a przecież tylko taka decyzja stanowi warunek *sine qua non* szczególnej regulacji z art. 477¹⁴ § 2¹ k.p.c.; ustawodawca pozostawił osobie

prowadzącej pozarolniczą działalność dowolność w kwestii określenia podstawy wymiaru składek, zatem ciąży na płatniku, czyli bez potrzeby wydawania indywidualnej decyzji (co również jest warunkiem stosowania art. 477¹⁴ § 2¹ k.p.c.) przez organ rentowy.

Ponadto nie można pominąć, że kauzą decyzji jest szczególna sytuacja materialna kumulacji umów, do której ZUS do zachowania płatnika odnosi art. 58 k.c., a nie do ubezpieczonych. Jest to regulacja prawa materialnego, a nie procesowego, dlatego jest kwestią materialną i odrębną od wyjątkowej, jednak procesowej podstawy stosowania art. 477¹⁴ § 2¹ k.p.c., bo odnoszonej w tej sprawie do płatnika a nie do ubezpieczonych. Na tym tle kwestia procesowa braku doręczenia decyzji ubezpieczonym przez organ rentowy nie jest przesłanką zastosowania art. 477¹⁴ § 2¹ k.p.c., podobnie jak w sprawie II UZ 62/23.

Zażalenie nie jest zasadne również w części opartej na zarzucie naruszenia art. 386 § 4 k.p.c. Chodzi wówczas o kasację wyroku sądu ze względu na określone zaniechania w sprawie przed sądem a nie przed organem rentowym, czyli rzutujące na materialną warstwę sprawy, a więc nie o kwestie dotyczące stosowania art. 477¹⁴ § 2¹ k.p.c., nawet po uchwale Sądu Najwyższego z 21 czerwca 2023 r., III UZP 5/23, gdyż kontrola ta jest nadal zawężona do stosowania tego ostatniego przepisu (w miejsce postanowienia sądu pierwszej instancji wskazano na wyrok a w miejsce zażalenia na apelację).

Płatnik w sprawach prowadzonych z urzędu o objęcie ubezpieczeniem społecznym i określenie wysokości podstawy wymiaru składek nie ma statusu ubezpieczonego (postanowienia Sądu Najwyższego: z 19 maja 2022 r., I USKP 130/21, Legalis nr 2833993; 8 grudnia 2022 r., II UZ 34/22, LEX nr 3521796) wobec tego art. 477¹⁴ § 2¹ k.p.c. nie znajduje zastosowania. Nie wydano wobec ubezpieczonego decyzji nakładającej zobowiązanie, ustalającej jego wymiar lub obniżającej świadczenie, stąd płatnik składek kwalifikowany jest jako inna osoba, której praw i obowiązków dotyczy zaskarżona decyzja. Zażalenie nie zarzuca naruszenia art. 477^{14a} k.p.c., który wyjątkowo i w szczególnych sytuacjach pozwala na uchylenie wyroku oraz poprzedzającej go decyzji organu rentowego i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania bezpośrednio organowi rentowemu (A. Góra-Błaszczkowska (red.), Kodeks postępowania cywilnego. Tom

IB. Komentarz. Art. 425–729, Warszawa 2020, art. 477^{14a} k.p.c.). Art. 477¹⁴ § 2¹ k.p.c. jest regulacją szczególną, która jednak nie ma zastosowania w rozpoznawanej sprawie.

Mając na uwadze powyższe argumenty Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c. w zw. z art. 394¹ § 3 k.p.c. orzekł jak w sentencji.

M.G.

[a.ł]

Leszek Bielecki Renata Żywicka Agnieszka Żywicka